e-ISSN 3060-5059
DOI: 10.67227

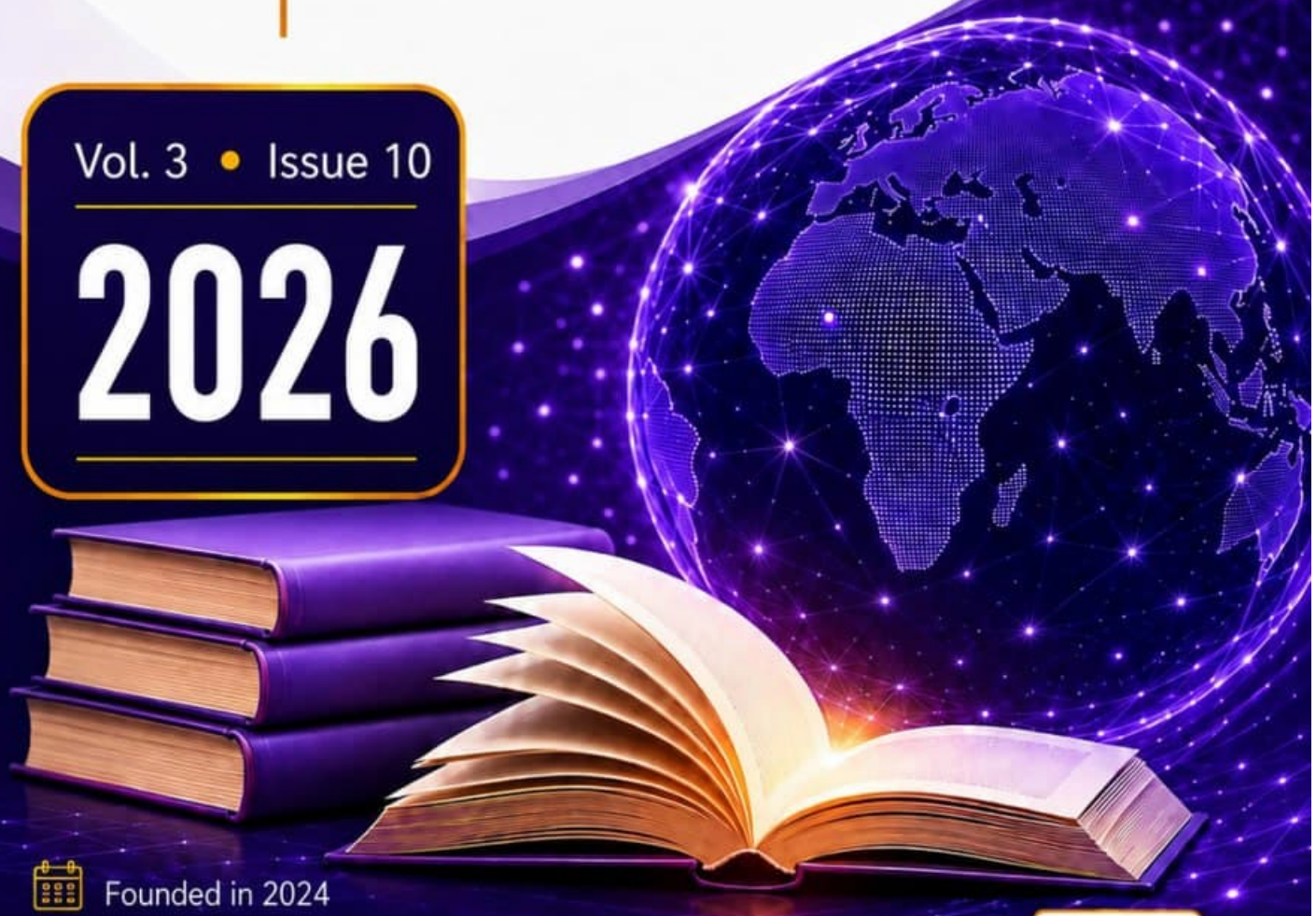
IJTIMOIY-GUMANITAR SOHADA ILMIY-INNOVATSION TADQIQOTLAR

ILMIY METODIK JURNAL

Scientific and Innovative Research in Social and Humanitarian Studies

Vol. 3 • Issue 10

2026

Founded in 2024

publishscience.uz | publish_science_journal@mail.ru

PEER REVIEWED • OPEN ACCESS

ISSN 3060-5059 (Online)
Article / Original paper https://doi.org/10.67227/3qy3cc36

NUTQ RIVOJLANISHI KECHIKISHI BO‘LGAN ERTA YOSHDAGI BOLALARDA KOMMUNIKATIV FAOLLIKNI SHAKLLANTIRISH TEXNOLOGIYALARI

Shokirova Shaxnoza Dilmurodovna
Mamatqulova Namuna Fozil qizi
Nizomiy nomidagi O‘zbekiston Milliy pedagogika universiteti, professor (DSc).
Nizomiy nomidagi O‘zbekiston Milliy pedagogika universiteti, magistrant.
e-mail: aripova.shahnoza@mail.ru **ORCID**: https://orcid.org/0009-0006-3054-5943
e-mail: mamatqulovanamuna27@gmail.com **ORCID**: https://orcid.org/0009-0003-6636-7948

Annotatsiya.
Ushbu maqolada nutq rivojlanishida kechikish kuzatilgan erta yoshdagi bolalarda kommunikativ faollikni shakllantirish jarayoni va uni samarali tashkil etishda qo‘llaniladigan zamonaviy pedagogik hamda logopedik texnologiyalar tahlil qilinadi. Erta yosh davri bolaning umumiy rivojlanishida, xususan, nutqiy va ijtimoiy ko‘nikmalar shakllanishida eng muhim bosqichlardan biri hisoblanadi. Shu sababli nutq rivojlanishidagi kechikishlar bolaning atrof-muhit bilan muloqot qilish imkoniyatlarini cheklab qo‘yishi va uning ijtimoiy moslashuv jarayoniga salbiy ta’sir ko‘rsatishi tufayli dolzarb pedagogik muammo sifatida qaraladi. Maqolada kommunikativ faollikni rivojlantirishga yo‘naltirilgan yondashuvlar, xususan, o‘yin texnologiyalari, sensor integratsiyaga asoslangan mashg‘ulotlar, interaktiv va vizual-metodik vositalar hamda individual korreksion dasturlarning samaradorligi yoritiladi. Shuningdek, bolalarning nutqiy faolligini oshirishda pedagog va logopedning hamkorlikdagi faoliyati, ota-onalar bilan ishlash tizimi va rivojlantiruvchi muhitni tashkil etishning ahamiyati alohida ta’kidlanadi. Tadqiqotda kuzatuv va amaliy mashg‘ulotlar natijalariga tayangan holda shunday xulosaga kelinadiki, nutq rivojlanishi kechikkan bolalarda kommunikativ faollikni shakllantirish ko‘p bosqichli, tizimli va individual yondashuvni talab etadi. Bunday yondashuv bolalarda muloqotga kirishish motivatsiyasini oshiradi, so‘z boyligini kengaytiradi hamda ularning ijtimoiy faolligini rivojlantirishga xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: nutq rivojlanishining kechikishi, kommunikativ faollik, erta yosh, logopediya, o‘yin texnologiyalari, sensor rivojlanish.

ТЕХНОЛОГИИ ФОРМИРОВАНИЯ КОММУНИКАТИВНОЙ АКТИВНОСТИ У ДЕТЕЙ РАННЕГО ВОЗРАСТА С ЗАДЕРЖКОЙ РЕЧЕВОГО РАЗВИТИЯ

Шокирова Шахноза Дилмуродовна
Маматкулова Намуна Фозил кизи
Национальный педагогический университет Узбекистана имени Низами, профессор, доктор наук (DSc).
Национальный педагогический университет Узбекистана имени Низами, магистрант.

Аннотация.
В данной статье анализируются процесс формирования коммуникативной активности у детей раннего возраста с задержкой речевого развития, а также современные педагогические и логопедические технологии, применяемые для его эффективной организации. Ранний возраст считается одним из важнейших этапов общего развития ребёнка, в частности формирования речевых и социальных навыков. В связи с этим задержка речевого развития рассматривается как актуальная педагогическая проблема, поскольку она может ограничивать возможности ребёнка в общении с окружающими и отрицательно влиять на процесс его социальной адаптации. В статье освещается эффективность подходов, направленных на развитие коммуникативной активности, в частности игровых технологий, занятий на основе сенсорной интеграции, интерактивных и визуально-методических средств, а также индивидуальных коррекционных программ. Особое внимание уделяется значению совместной деятельности педагога и логопеда, системы взаимодействия с родителями и организации развивающей среды для повышения речевой активности детей. На основе результатов наблюдений и практических занятий в исследовании делается вывод о том, что формирование коммуникативной активности у детей с задержкой речевого развития требует многоэтапного, системного и индивидуального подхода. Такой подход способствует повышению мотивации детей к общению, расширению словарного запаса и развитию их социальной активности.

ISSN 3060-5059 (Online)

Ключевые слова: задержка речевого развития, коммуникативная активность, ранний возраст, логопедия, игровые технологии, сенсорное развитие.

TECHNOLOGIES FOR DEVELOPING COMMUNICATIVE ACTIVITY IN YOUNG CHILDREN WITH DELAYED SPEECH DEVELOPMENT

Shokirova Shaxnoza Dilmurodovna
Mamatqulova Namuna Fozil qizi

National Pedagogical University of Uzbekistan named after Nizami, Professor, Doctor of Science (DSc).
National Pedagogical University of Uzbekistan named after Nizami, Master's Student.

Abstract.

This article analyzes the process of developing communicative activity in young children with delayed speech development, as well as modern pedagogical and speech therapy technologies used to organize this process effectively. Early childhood is considered one of the most important stages of a child's overall development, particularly in the formation of speech and social skills. Therefore, delayed speech development is regarded as a significant pedagogical issue, as it may limit a child's ability to communicate with others and negatively affect the process of social adaptation. The article examines the effectiveness of approaches aimed at developing communicative activity, particularly play-based technologies, sensory integration activities, interactive and visual teaching aids, and individualized corrective programs. Special attention is given to the importance of cooperation between teachers and speech therapists, systematic interaction with parents, and the organization of a supportive developmental environment in enhancing children's speech activity. Based on the results of observations and practical activities, the study concludes that developing communicative activity in children with delayed speech development requires a multistage, systematic, and individualized approach. Such an approach increases children's motivation to communicate, expands their vocabulary, and contributes to the development of their social activity.

Keywords: delayed speech development, communicative activity, early childhood, speech therapy, play-based technologies, sensory development.

Kirish. Erta bolalik davri inson hayotida psixik, jismoniy va ijtimoiy rivojlanishning eng jadal kechadigan bosqichi hisoblanadi. Aynan shu davrda nutq, tafakkur, idrok va muloqot koʻnikmalari shakllanib, keyingi rivojlanish jarayonlarining poydevori yaratiladi. Nutq esa bu jarayonning markaziy boʻgʻini boʻlib, u bolaning atrof-muhit bilan oʻzaro aloqaga kirishishida asosiy vosita vazifasini bajaradi.

Nutq rivojlanishida kechikish kuzatiladigan bolalarda kommunikativ faollikning yetarli darajada shakllanmasligi kuzatiladi. Bu holat bola nutqining yosh me'yorlariga nisbatan sust rivojlanishi, soʻz boyligining cheklanganligi, fikrni ifodalashdagi qiyinchiliklar hamda muloqotga kirishishdagi passivlik bilan namoyon boʻladi. Natijada bola kattalar va tengdoshlari bilan muloqotda faol ishtirok eta olmaydi, bu esa uning ijtimoiy va emotsional rivojlanishiga salbiy ta'sir koʻrsatadi.

Zamonaviy pedagogika va logopediya fanida nutq rivojlanishidagi kechikish muammosi kompleks yondashuv asosida oʻrganilmoqda. Bunda nafaqat nutqiy kamchiliklarni bartaraf etish, balki bolaning umumiy kommunikativ faolligini rivojlantirish ham asosiy vazifalardan biri sifatida qaraladi. Chunki kommunikativ faollik bolaning faqat soʻzlash qobiliyatini emas, balki muloqotga kirishish motivatsiyasi, emotsional javob berish, imo-ishoralar va noverbal ifodalarni qoʻllash kabi koʻnikmalarini ham oʻz ichiga oladi.

Soʻnggi yillarda olib borilgan ilmiy izlanishlar nutq rivojlanishida kechikish kuzatiladigan bolalar bilan ishlashda oʻyin texnologiyalari, sensor rivojlantirishga yoʻnaltirilgan mashgʻulotlar, interaktiv metodlar hamda individual korreksion yondashuvlar yuqori samaradorlikka ega ekanligini koʻrsatmoqda. Ushbu metodlar bolalarning tabiiy qiziqishlariga asoslanganligi sababli, ularning muloqotga kirishish istagini kuchaytiradi va nutqiy faollikni bosqichma-bosqich rivojlantirishga yordam beradi.

Shuningdek, nutq rivojlanishidagi kechikish muammosini hal etishda pedagog, logoped va ota-onalarning hamkorligi muhim ahamiyat kasb etadi. Rivojlantiruvchi muhitni toʻgʻri tashkil etish, kundalik faoliyatda nutqiy stimullardan samarali foydalanish va bolani doimiy muloqotga jalb etish uning kommunikativ koʻnikmalarining tezroq shakllanishiga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Nutq rivojlanishidagi kechikish va kommunikativ faollikni shakllantirish masalasi pedagogika, logopediya hamda neyropsixologiya fanlarida keng oʻrganilgan dolzarb yoʻnalishlardan biri hisoblanadi. Ushbu muammo boʻyicha olib borilgan ilmiy tadqiqotlar nutq va tafakkur oʻrtasidagi uzviy bogʻliqlik, ijtimoiy muhitning nutq rivojiga ta'siri hamda korreksion-pedagogik yondashuvlarning samaradorligi kabi jihatlarni yoritadi.

L. S. Vygotskiy oʻzining ilmiy qarashlarida nutqni ijtimoiy hodisa sifatida talqin qilib, bolaning psixik rivojlanishi ijtimoiy muhit va muloqot jarayonlari bilan chambarchas bogʻliqligini asoslab bergan. Uning fikricha, nutq avval ijtimoiy (interpsixik), keyinchalik esa ichki (intrapsixik) shaklga oʻtadi [1, 56-bet]. Bu nazariya nutq rivojlanishi kechikkan bolalar

bilan ishlashda kommunikativ muhitni boyitishning ahamiyatini ilmiy jihatdan asoslaydi.

A. R. Luriya neyropsixologik yondashuv doirasida nutq faoliyatini miyaning murakkab funksional tizimlari bilan bog‘laydi. U nutq buzilishlarini miyaning frontal va temporal sohalari faoliyati bilan izohlaydi hamda nutqni tiklash jarayonida kompleks neyropsixologik korreksiyaning muhimligini ta’kidlaydi [2, 112-bet]. Ushbu yondashuv nutq rivojlanishi kechikkan bolalar bilan ishlashda faqat pedagogik emas, balki neyropsixologik usullarning ham zarurligini ko‘rsatadi.

T. B. Filicheva va G. V. Chirkina logopedik amaliyotda nutq rivojlanishi kechikkan bolalar bilan ishlashning bosqichma-bosqich korreksion tizimini ishlab chiqqan bo‘lib, unda fonetik, leksik va grammatik komponentlarni rivojlantirish asosiy o‘rinda turadi. Ular kommunikativ ko‘nikmalarni shakllantirishda o‘yin faoliyatining yetakchi rolini alohida qayd etadilar [3, 78-bet]. Bu esa erta yoshdagi bolalar uchun o‘yin texnologiyalarining ilmiy asoslanganligini tasdiqlaydi.

R. E. Levina logopediyada nutq buzilishlarining tizimli tahlilini amalga oshirib, nutqning faqat alohida komponentlarini emas, balki uning butun kommunikativ tizim sifatida rivojlanishini o‘rganish zarurligini ta’kidlaydi. U nutq nuqsonlarini bartaraf etishda kompleks diagnostika va individual yondashuvning muhimligini asoslab beradi [4, 93-bet].

D. B. Elkonin esa bolalar psixologiyasida o‘yin faoliyatini yetakchi rivojlanish omili sifatida ko‘rsatadi. Uning fikricha, aynan o‘yin jarayonida bola ijtimoiy rollarni o‘zlashtiradi, nutqiy muloqotga kirishadi va kommunikativ faollikni rivojlantiradi [5, 64-bet]. Bu yondashuv nutq rivojlanishida kechikish kuzatiladigan bolalar bilan ishlashda o‘yin texnologiyalarining pedagogik ahamiyatini kuchaytiradi.

Ilmiy adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, nutq rivojlanishi kechikkan bolalarda kommunikativ faollikni shakllantirish ko‘p omilli jarayon bo‘lib, u ijtimoiy, psixologik va neyropsixologik yondashuvlarning integratsiyasini talab etadi. Har bir olimning qarashlari ushbu jarayonning turli jihatlarini yoritib, zamonaviy korreksion-pedagogik texnologiyalarni ishlab chiqishda nazariy asos bo‘lib xizmat qiladi.

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotda nutq rivojlanishi kechikkan erta yoshdagi bolalarda kommunikativ faollikni shakllantirish jarayonini o‘rganish uchun kompleks pedagogik yondashuv qo‘llanildi. Tadqiqot amaliyoti logopedik va korreksion-pedagogik faoliyat sharoitida olib borilib, bolalarning nutqiy va kommunikativ rivojlanish darajasi dinamik kuzatuv asosida baholandi. Tadqiqot jarayonida quyidagi metodlardan foydalanildi: kuzatuv metodi, diagnostik suhbat, o‘yinli topshiriqlar, interaktiv mashg‘ulotlar hamda korreksion-pedagogik eksperiment. Ushbu metodlar bolalarning muloqotga kirishish faolligi, nutqiy javob berish tezligi, so‘z boyligi, imo-ishoraviy va noverbal kommunikatsiya ko‘nikmalarini aniqlash hamda rivojlanish dinamikasini tahlil qilish imkonini berdi. Shuningdek, individual yondashuv tamoyiliga asoslanib, har bir bolaning rivojlanish darajasiga mos korreksion mashg‘ulotlar tizimi ishlab chiqildi. Mashg‘ulotlar jarayonida o‘yin texnologiyalari, sensor materiallar va vizual vositalardan keng foydalanildi. Tadqiqot natijalari sifat va miqdoriy tahlil usullari asosida umumlashtirildi.

NATIJALAR

Amaliy mashg‘ulotlar jarayonida nutq rivojlanishida kechikish kuzatiladigan erta yoshdagi bolalarda kommunikativ faollikni shakllantirishga qaratilgan texnologiyalarni qo‘llash ijobiy pedagogik natijalarni namoyon etdi. Mashg‘ulotlarning dastlabki bosqichida bolalarning aksariyatida muloqotga kirishishning sustligi, nutqiy faollikning past darajada ekanligi, savollarga qisqa yoki bir bo‘g‘inli javob qaytarish, ayrim hollarda esa faqat imo-ishoralar orqali muloqot qilish holatlari kuzatildi. Shuningdek, tengdoshlari bilan o‘yin jarayoniga qo‘shilishda qiyinchiliklar, emotsional javob reaksiyalarining yetarli darajada shakllanmaganligi ham aniqlandi.

Korreksion-pedagogik mashg‘ulotlar davomida o‘yin texnologiyalariga asoslangan metodlardan muntazam foydalanish bolalarning muloqotga bo‘lgan qiziqishini sezilarli darajada oshirdi. Ayniqsa, predmetli o‘yinlar, rolli o‘yinlar va dramatizatsiya elementlari qo‘llangan mashg‘ulotlarda bolalar faolroq ishtirok eta boshladilar. Ular pedagog bilan ko‘proq muloqotga kirishishga intildilar, oddiy savollarga mustaqil javob qaytarish holatlari ortdi hamda nutqiy tashabbus ko‘rsatish ko‘nikmalari shakllana boshladi.

Sensor rivojlantirishga yo‘naltirilgan mashg‘ulotlar ham kommunikativ faollikning rivojlanishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatdi. Turli shakl, rang va fakturadagi didaktik materiallardan foydalanish bolalarda qiziqish uyg‘otib, ularning predmet nomlarini talaffuz qilishiga, kattalarning nutqiga taqlid qilishiga hamda yangi so‘zlarni faol qo‘llashiga yordam berdi. Mashg‘ulotlar davomida bolalarning passiv lug‘ati bilan bir qatorda, faol lug‘ati ham asta-sekin kengayib bordi.

Interaktiv metodlardan foydalanish natijasida bolalarda nutqni tushunish darajasi yaxshilandi. Rasm asosida suhbat tashkil etish, predmetlarni nomlash, oddiy topshiriqlarni og‘zaki ko‘rsatma asosida bajarish kabi faoliyat turlari bolalarning tinglab tushunish va javob qaytarish ko‘nikmalarini rivojlantirdi. Shu bilan birga, mimika va imo-ishoralar bilan birgalikda qo‘llangan nutqiy mashqlar bolalarda emotsional muloqotning shakllanishiga yordam berdi.

Mashg‘ulotlarning keyingi bosqichlarida bolalarning tengdoshlari bilan hamkorlikdagi faoliyati faollashgani kuzatildi. Ular birgalikdagi o‘yinlarda faolroq qatnashib, oddiy dialoglardan foydalanishga harakat qildilar. Ayrim bolalarda mustaqil ravishda savol berish, yordam so‘rash yoki o‘z ehtiyojlarini so‘z orqali ifodalash ko‘nikmalari paydo bo‘ldi. Bu esa kommunikativ faollikning shakllanishida tizimli va individual yondashuv muhim ahamiyatga ega ekanligini ko‘rsatdi.

Ota-onalar bilan hamkorlikda olib borilgan uy mashg‘ulotlari ham ijobiy natija berdi. Kundalik hayotiy vaziyatlarda bolaning nutqiy faolligini qo‘llab-quvvatlash, uni muloqotga jalb etish va o‘yin faoliyatini davom ettirish bolalarning kommunikativ rivojlanish sur’atini yanada oshirdi.

Kommunikativ faollikni shakllantirish bo‘yicha olib borilgan mashg‘ulotlar natijasida bolalarda nutqiy va ijtimoiy

faollikning turli ko‘rsatkichlari bo‘yicha ijobiy o‘zgarishlar kuzatildi. Quyidagi jadvalda qo‘llanilgan metodlar hamda ular orqali erishilgan pedagogik natijalar umumlashtirilgan.

№	Qo‘llanilgan metod va texnologiyalar	Mashg‘ulot mazmuni	Kuzatilgan natijalar
1	Kuzatuv metodi	Bolalarning kundalik muloqot jarayonini tahlil qilish	Muloqotga kirishishdagi qiyinchiliklar va nutqiy passivlik darajasi aniqlandi
2	Diagnostik suhbat	Oddiy savol-javob va predmetlarni nomlash ishlari	So‘z boyligi va nutqni tushunish darajasi baholandi
3	O‘yin texnologiyalari	Rolli o‘yinlar, didaktik va harakatli o‘yinlar	Nutqiy tashabbus va muloqotga qiziqish oshdi
4	Interaktiv metodlar	Rasm asosida suhbat, dramatizatsiya mashqlari	Dialogik nutq va tinglab tushunish ko‘nikmalari rivojlandi
5	Sensor rivojlantirish mashg‘ulotlari	Rang, shakl va fakturali materiallar bilan ishlash	Predmetlarni nomlash va yangi so‘zlarni qo‘llash faollashdi
6	Individual korreksion yondashuv	Har bir bolaning rivojlanish darajasiga mos mashqlar	Nutqiy faollik va emotsional javob reaksiyalari yaxshilandi
7	Ota-onalar bilan hamkorlik	Uy sharoitida nutqiy mashqlar va o‘yinlarni davom ettirish	Kundalik muloqot jarayonida mustaqil nutqiy faollik kuchaydi
8	Korreksion-pedagogik eksperiment	Tizimli logopedik mashg‘ulotlar olib borish	Kommunikativ faollikning umumiy darajasi sezilarli oshdi

Jadval natijalari shuni ko‘rsatadiki, kommunikativ faollikni shakllantirishda kompleks va tizimli yondashuv muhim ahamiyatga ega. Ayniqsa, o‘yin texnologiyalari, interaktiv metodlar va individual korreksion mashg‘ulotlar bolalarning nutqiy tashabbusini rivojlantirishda samarali vosita sifatida namoyon bo‘ldi. Shu bilan birga, ota-onalar bilan hamkorlikning yo‘lga qo‘yilishi korreksion ishlarning uzluksizligini ta’minlab, bolalarning kundalik hayotdagi muloqot faolligini oshirishga xizmat qildi.

MUHOKAMA

Nutq rivojlanishida kechikish kuzatiladigan erta yoshdagi bolalarda kommunikativ faollikni shakllantirish masalasi zamonaviy logopediya va maxsus pedagogika fanining muhim yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Chunki kommunikativ faoliyat bolaning nafaqat nutqiy rivojlanishiga, balki uning psixologik holati, ijtimoiy moslashuvi va bilish jarayonlariga ham bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Erta yosh davrida muloqot ehtiyojining yetarli darajada shakllanmasligi keyingi bosqichlarda nutq, tafakkur va shaxslararo munosabatlar rivojida turli qiyinchiliklarni yuzaga keltirishi mumkin.

Amaliy mashg‘ulotlar jarayonida kuzatilgan holatlar shuni ko‘rsatdiki, nutq rivojlanishi kechikkan bolalarda kommunikativ faollikning sustligi ko‘pincha nutqiy imkoniyatlarning cheklanganligi bilan bir qatorda, emotsional ishonchsizlik va muloqotga nisbatan motivatsiyaning pastligi bilan ham bog‘liq bo‘ladi. Ayrim bolalarda kattalar bilan muloqotga kirishishdan qochish, tengdoshlari bilan o‘yin faoliyatida passiv ishtirok etish hamda o‘z ehtiyojlarini asosan imo-ishoralar orqali ifodalash holatlari kuzatildi. Bu esa kommunikativ rivojlanishning kompleks xarakterga ega ekanligini ko‘rsatadi.

Tadqiqot davomida qo‘llanilgan o‘yin texnologiyalari bolalarning kommunikativ faolligini oshirishda samarali vosita sifatida namoyon bo‘ldi. O‘yin bolaning tabiiy ehtiyoji hisoblanganligi sababli, u mashg‘ulotlarga qiziqish uyg‘otadi va bolani erkin muloqotga jalb qiladi. Ayniqsa, rolli o‘yinlar davomida bolalar turli ijtimoiy vaziyatlarni tasavvur qilish, oddiy dialoglardan foydalanish va nutqiy tashabbus ko‘rsatishga harakat qildilar. Bu holat o‘yin faoliyatining kommunikativ kompetensiyalarni shakllantirishdagi muhim pedagogik imkoniyatlarini tasdiqlaydi.

Sensor rivojlantirishga asoslangan mashg‘ulotlar ham bolalarda nutqiy faollikni rag‘batlantirishda muhim ahamiyat kasb etdi. Turli rang, shakl va fakturadagi predmetlar bilan ishlash bolalarning idrok jarayonlarini faollashtirib, ularda predmet nomlarini eslab qolish va talaffuz qilish ehtiyojini kuchaytirdi. Shu bilan birga, sensor faoliyat davomida bolaning diqqatini uzoqroq vaqt davomida saqlab turish imkoniyati yuzaga kelgani sababli, nutqiy topshiriqlarni bajarish samaradorligi ham oshdi.

Interaktiv metodlarning qo‘llanilishi bolalarda nafaqat nutqni tushunish, balki muloqotga emotsional javob qaytarish ko‘nikmalarining rivojlanishiga ham yordam berdi. Rasmli topshiriqlar, dramatizatsiya elementlari va predmetli suhbatlar bolalarda tasavvur va tafakkur faoliyatini faollashtirdi. Natijada bolalar savollarga faolroq javob bera boshladilar, oddiy gaplar tuzishga intilish kuchaydi hamda nutqiy muloqotning mazmuni kengaydi.

Muhokama jarayonida yana bir muhim jihat sifatida individual yondashuvning samaradorligi qayd etildi. Har bir bolaning nutqiy rivojlanish darajasi, psixologik holati va kommunikativ ehtiyojlari turlicha bo‘lganligi sababli, korreksion mashg‘ulotlarni individual xususiyatlarga moslashtirish muhim hisoblanadi. Individual yondashuv bolaning qiziqishlari va imkoniyatlarini hisobga olish orqali mashg‘ulotlarning samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Shuningdek, ota-onalar bilan olib borilgan hamkorlik ishlari kommunikativ faollikni rivojlantirish jarayonining uzluksizligini ta’minlashda muhim omil bo‘ldi. Uy sharoitida ham bolani muloqotga jalb qilish, nutqiy o‘yinlardan foydalanish va pedagog tavsiyalariga amal qilish bolalarning nutqiy rivojlanish sur’atiga ijobiy ta’sir ko‘rsatdi. Bu esa logopedik yordam faqat ta’lim muassasasi doirasida emas, balki oilaviy muhit bilan uyg‘unlikda tashkil etilganda yanada samarali bo‘lishini ko‘rsatadi.

Kommunikativ faollikni shakllantirish jarayoni ko‘p bosqichli va tizimli pedagogik faoliyatni talab etadi. O‘yin

ISSN 3060-5059 (Online)

texnologiyalari, interaktiv metodlar, sensor rivojlantirish mashg‘ulotlari va individual korreksion yondashuvning o‘zaro integratsiyasi erta yoshdagi bolalarda nutqiy muloqotni rivojlantirishning samarali modeli sifatida namoyon bo‘ladi.

Eslatma: Foizlar (22% – 3%) omillarning kommunikativ faollikka nisbiy ta’sir ulushini ko‘rsatadi (amaliy kuzatuv va tahlil asosida).

XULOSA

Nutq rivojlanishida kechikish kuzatiladigan erta yoshdagi bolalarda kommunikativ faollikni shakllantirish murakkab va ko‘p qirrali pedagogik jarayon hisoblanadi. Ushbu jarayon bolaning nutqiy imkoniyatlari, psixologik holati, ijtimoiy tajribasi hamda individual rivojlanish xususiyatlari bilan uzviy bog‘liq holda kechadi. Shu sababli kommunikativ ko‘nikmalarni rivojlantirishda kompleks va tizimli yondashuv muhim ahamiyat kasb etadi. O‘yin texnologiyalari, interaktiv metodlar va sensor rivojlantirishga asoslangan mashg‘ulotlar bolalarda muloqotga qiziqish uyg‘otib, ularning nutqiy faolligini oshirishga xizmat qiladi. Ayniqsa, rolli o‘yinlar, dramatizatsiya va predmetli faoliyat bolalarda nutqiy tashabbusni shakllantirish, tengdoshlari va kattalar bilan erkin muloqotga kirishish ko‘nikmalarini rivojlantirishda samarali vosita sifatida namoyon bo‘ladi. Shuningdek, individual korreksion yondashuv har bir bolaning ehtiyojlari va imkoniyatlarini hisobga olish imkonini beradi. Mashg‘ulotlarning bolaning yoshi va rivojlanish darajasiga mos ravishda tashkil etilishi kommunikativ faollikning izchil rivojlanishiga yordam beradi. Ota-onalar bilan hamkorlikning yo‘lga qo‘yilishi esa nutqiy rivojlantirish ishlarining uzluksizligini ta’minlab, bolaning kundalik hayotdagi muloqot tajribasini boyitadi. Kommunikativ faollikning rivojlanishi bolalarning ijtimoiy moslashuvi, emotsional barqarorligi va bilish jarayonlarining faollashuviga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Shu jihatdan qaralganda, erta yoshdagi bolalarda nutqiy muloqotni rivojlantirishga qaratilgan zamonaviy pedagogik va logopedik texnologiyalarni amaliyotga keng joriy etish muhim pedagogik vazifalardan biri hisoblanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Выготский Л. С. Мышление и речь. – Москва: Педагогика, 1982. – 287 с.
2. Лурия А. Р. Основы нейропсихологии. – Москва: Издательство МГУ, 1973. – 374 с.
3. Филичева Т. Б., Чиркина Г. В. Логопедия: теория и практика. – Москва: Просвещение, 2004. – 415 с.
4. Левина Р. Е. Основы теории и практики логопедии. – Москва: Владос, 2005. – 368 с.
5. Эльконин Д. Б. Психология игры. – Москва: Педагогика, 1989. – 304 с.
6. Волкова Л. С. Логопедия. – Москва: Гуманитарный издательский центр ВЛАДОС, 2008. – 703 с.
7. Селиверстов В. И. Заикание у детей. – Москва: ВЛАДОС, 1997. – 256 с.
8. Ахутина Т. В. Нейропсихологический подход к диагностике и коррекции трудностей обучения. – Санкт-Петербург: Питер, 2012. – 320 с.
9. Усанова О. Н. Специальная психология. – Москва: Академия, 2006. – 288 с.
10. Шаховская С. Н. Развитие речи дошкольников. – Москва: Просвещение, 2001. – 240 с.